

ББК 74. 58. (4 Укр)

ВІКТОРОВ Віктор Григорович,
д-р філос. наук, проф., зав. каф. філософії,
соціології державного управління,
Дніпропетровський регіональний інститут
державного управління Національної
академії державного управління при
Президентіві України

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Розглядаються проблеми управління якістю освіти в контексті впливу зовнішнього середовища на процеси в освітній галузі України та сучасні вимоги до фахівців з вищою технічною освітою.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, навчально-науковий інститут вищої технічної освіти, управління освітнім процесом, якість освіти, трансформація, принцип.

Викторов В.Г. Пути повышения качества высшего технического образования

Рассматриваются проблемы управления качеством образования в контексте влияния внешней среды на процессы в образовательной сфере Украины и современные требования к специалистам с высшим техническим образованием.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, учебно-научный институт высшего технического образования, управление образовательным процессом, качество образования, трансформация, принцип.

Viktorov V.G. The upgrading ways of higher technical education

The problems of quality of education management are examined in the context of external environment influence on processes in the educational sphere of Ukraine and modern requirements to the specialists with higher technical education.

Key words: higher educational establishment, educational-scientific institute of higher technical education, educational management, quality of education, transformation, principle.

Постановка проблеми. Останнім часом актуалізуються питання про те, якою буде, якою повинна бути вища освіта в майбутньому, які функції вона повинна взяти на себе, які цілі повинна перед собою ставити, які завдання їй доведеться виконувати і, нарешті, якою вона не повинна бути. І це не випадково, оскільки виробнича сфера країни все більше відчуває нестачу інженерних кадрів, менеджерів виробництва. Причин такого стану справ декілька. Серед них демографічна криза в Україні, неprestижність цих спеціальностей, неякісне викладання в середній школі таких предметів як математика, фізика тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема управління якістю освіти завжди була та й залишається актуальною як для українського суспільства в цілому, так і для наукової громадськості. Саме цій темі присвятили свої роботи українські вчені В. Андрущенко, Л. Горбунова, І. Зязюна, С. Клепка, М. Култаєвої, О. Локшиної, В. Лутай, О. Ляшенко, М. Михальченко, С. Сисоєва, а також російські – П. Гальперін, А. Савельєв, Н. Селезньов, А. Стрижов та ін. Керівники провідних вищих навчальних закладів України постійно ведуть пошук шляхів вирішення цієї проблеми. Позитивним прикладом може служити Національний гірничий університет (м. Дніпропетровськ), який недавно створив новий структурний підрозділ під назвою «Навчально-науковий інститут вищої технічної освіти» (ННІВТО).

Мета статті. Метою нашого дослідження стало методологічне обґрунтування своєрідних базових принципів, на яких було б важливо вибудовувати роботу в інститутах вищої технічної освіти та подібних до них організаційних структур, справедливо вважаючи їх флагманами актуальних вітчизняних розробок за темами розвитку педагогіки вітчизняної вищої технічної школи.

Виклад основного матеріалу. Безперечно першим серед інших є принцип залучення до загальної реформи української вищої школи, який передбачає підпорядкування всіх зусиль ННІВТО назрілим тут трансформаціям. Цього принципу неможливо буде дотримуватись, якщо співробітники інституту не візьмуться виконувати власні розробки з аналізу дійсного та об'єктивного стану справ не лише у

вітчизняній вищій технічній школі, але й на найбільш «просунутих» у технічному вимірі вітчизняних виробництвах; якщо не почнуть глибоко вивчати особливості організації та змісту вищої технічної освіти в розвинених країнах. За орієнтир у виборі першочергових об'єктів вивчення треба взяти найбільш авторитетні системи вищої освіти економічно та індустріально розвинених країн та провідні вищі технічні навчальні заклади (але не класичні університети), які за загальноприйнятими рейтингами останнім часом входять до верхівки із 500 провідних вузів світу.

При цьому, вивчаючи зразки побудови структури вищої освіти за кордоном, важливо знати, за рахунок яких саме дійових прийомів з боку держави і суспільних інституцій, бізнесових і благодійних кіл, власних дій адміністрації та працівників ВНЗ вищим технічним закладам удається здобувати світове визнання в умовах сучасного, динамічного світу, установлювати, які з елементів устрою вищої освіти за кордоном та з якими змінами будуть доцільними в умовах трансформації української вищої школи.

Другий принцип – *включати до кола своїх інтересів найважливіші теми, не витрачаючи зусилля на другорядні*. Так, можна зосередитись на вирішенні болючої проблеми сприяння розгортанню студентами-першокурсниками їх навчальної діяльності, без чого, очевидно, не буде можливим активне залучення до болонського процесу як засобу пришвидшення в Україні поступу до позитивних зразків організації сучасної вищої освіти. А можна провести «реставрацію» форм і методів організації навчального процесу, які були притаманні вузам СРСР, і при цьому переконувати себе, що наша система вищої освіти в тому вигляді, якою вона є нині в докорінно зміненій країні, ще й сьогодні одна з кращих у світі. Для нас абсолютно очевидно, що останнє є помилкою, про що ми відверто та публічно заявили на сторінках професійної педагогічної газети «Освіта» [2, с. 12 – 13].

У цій статті зазначимо лише те, що за суттєвих трансформацій, які тривалий час відбуваються в державі й суспільстві, змінюється політичний та суспільно-економічний лад, що впливає на функціонування кожної з галузей. І вища освіта не може бути і не є винятком. Отже, вона, по-перше, сама неперервно трансформується і, по-друге, має сприяти подальшим культурним трансформаціям, адже будь-яка країна не може тривалий час знаходитись у перехідному стані.

Третій принцип – *не обмежуватись поширенням педагогічного досвіду та зразками новаторства, напрацьовувати теоретичні знання*. Німецький філософ Новаліс (справжнє ім'я – Фрідріх фон Харденберг) наприкінці XVIII ст. влучно сказав, що теорії – це своєрідні тенета або сіті: уловити що-небудь суттєве зможе лише той, хто їх виставляє. Мова йде про те, що особа, яка самовизначається в якості педагога-новатора, відшукує всі найменші можливості, щоб максимально вдосконалити справу, котра є предметом її самовідданої педагогічної діяльності. У той же час вона сама не здатна запровадити цю справу в практику своїх колег, бо в такому випадку відсутнє попереднє глибоке обґрунтування вдосконалень чи теорій. Отже, не дивно, що той фрагмент досвіду, який запозичується і впроваджується в іншому вузі, нерідко дає лише часткові, неспівставні результати.

Відомо, як часто виникають непереборні утруднення з практичним упровадженням того, що називають передовим педагогічним досвідом, у діяльність інших освітян. Пригадаймо, як непомітно відійшли в минуле донедавна поширені заходи з пропаганди передового досвіду і як освітяни нарешті потроху з'ясували: так просто ніщо нікуди не відходить. Але все ж, якщо ми прагнемо запозичити, виділивши з доступних джерел (преси, доповідей на конференціях тощо) передусім те, що нас вразило як позитивний досвід, нам належить виконати значну попередню роботу. Її сутність полягає в наших щирих і конкретних відповідях на такі запитання:

1. Чому виник саме цей зразок досвіду?
2. У чому глибинна сутність започаткованих інновацій?
3. Якою мірою вони пов'язані з особливостями вузу, де виникли, та рисами особистостей їх авторів?
4. Чи достатньою мірою умови ВНЗ, до яких ми прагнемо залучити цей зразок, співставні з названим закладом (кафедрою, дисципліною, викладачами), де з'явився цікавий для нас досвід тощо.

Наслідком такого обговорення є об'єктивна оцінка справжнього значення нового досвіду, установлення його фактичної ефективності незалежно від сприятливих умов виникнення та яскравих особистостей педагогів, які його започаткували.

Отже, єдине, що безперечно може поширювати педагог-новатор, – це лише його креативні стрижневі ідеї, розвиток яких привів на практиці до появи

накопиченого на сьогодні позитивного досвіду, а не власне досвід як такий. Важливо також розуміти, що теоретичне, концептуальне знання – це та доказова й орієнтовна основа, яка найбільш придатна для застосування різними зацікавленими особами в їх педагогічній практиці. Теоретичне знання потрібне і створюється тому, що саме воно внаслідок максимально можливої незалежності від особистості автора й універсальності положень має властивість впливати на назрілі масштабні зміни в практиці педагогіки. До теорії звертаються тільки тоді, коли на практиці вже не можливо розв'язувати нові складні проблеми розвитку.

Четвертим, важливим для сьогодення, є принцип *спрямованості дій від наукових досліджень до педагогічних проектів*. Звісно, стрижнем сучасної науки виступають дослідження. Саме правильно сплановане і коректно проведене наукове дослідження і формує масив нових фактів та знань. Але не треба забувати й про неминуче відставання будь-яких наукових досліджень від стрімкого плину життя. Особливо це видно наочно на прикладі російської мови («исследование», «расследование», «обследование» – це все однокорінні слова). Як бачимо, будь-яка із зазначених дій, чи вона виконується науковцем-дослідником, чи представником слідчих органів або ж лікарем, має у своїй сутності загальну схожість – наявність того, що виконує функцію **сліду**, або ж об'єкта вивчення. Інакше кажучи, спочатку мусить бути дещо, а тільки потім відбудеться його дослідження відстороненою особою. Невипадково відомий філософ і методолог сучасної науки Е. Агацці писав, що наука – далеко не найкращий помічник для нас у випадках, коли ми шукаємо відповідь на питання не про те як є, але як повинно бути в майбутньому [1, с. 24 – 34].

Саме на конструктивні зміни в практиці вищої школи і націлені педагогічні проекти, які за своєю суттю завжди мають інноваційний характер. Отже, «безпроектне» життя освітньої установи або ж «викохана» нею хибна стратегія «малих справ» (мовляв, краще щось робити, аніж не робити нічого) ніяк не можуть личити визнаним навчальному і науковому інститутам. З огляду на це керівництву ННІВТО було б доречно започаткувати певну кількість більш-менш масштабних педагогічних проектів у придніпровському та інших вузівських регіонах, що буде сприяти дійсному реформуванню української вищої школи.

Принцип п'ятий – *не зупинятися лише на методиці та формувати педагогічні технології*. Існує безліч тлумачень понять «методика» і «методична робота», та

незаперечним є твердження, що методика не лише позначена особистістю автора методичної розробки, але й немов би «прикріплена» до нього, до його людських та професійних рис. Тож найбільш результативно застосовує методику її розробник: невідомо відомий російський педагог П. Ф. Лесгафт наприкінці XIX ст. сформулював цю ідею так: «метод – це я».

Однак, створені за останні десятиліття педагогічні технології за задумом і своєю суттю не персоніфіковані, а отже, придатні до застосування в різноманітних передбачених авторами умовах: розроблені, вони можуть бути без перешкод реалізовані будь-яким підготовленим викладачем. В якості прикладу зробимо посилання на напрацьовану та ретельно описану навчальну технологію «Образ у навчальній діяльності і освіті студентів» [3, с. 110 – 114].

Принцип шостий полягає в тому, що *не слід обмежуватись друкованим матеріалом, а потрібно звертатися безпосередньо до викладачів*. Дійсно, чи можна вважати, що ННІВТО вже виконав свою місію, якщо провів ретельне дослідження, напрацював та опублікував нову педагогічну чи навчальну технологію. Треба пам'ятати: особа викладача – це потенційно або найбільш креативна, або ж найбільш консервативна постать, яка в змозі стрімко пришвидшити чи надійно загальмувати будь-які намічені «нагорі» зрушення в житті вищої школи. Чесно кажучи, очікуване соціальне визнання важливості професії шкільного вчителя чи викладача вузу і навіть систематичне зростання їх заробітної плати в подальшому самі по собі не здатні забезпечити суттєве підвищення якості педагогічної діяльності.

Як і всім іншим фахівцям, викладачам вузів необхідно періодично опановувати нове знання та сучасні прийоми роботи. Але ж колишня система підвищення кваліфікації та перекваліфікації цієї категорії спеціалістів зруйнована, а нова система так і не вибудована. П'ятнадцятирічна ж практика так званого стажування без відриву від роботи не за призначенням призвела лише до невиправданого падіння якості педагогічної діяльності переважної більшості викладачів вузів. Тож ННІВТО мусить брати на себе ту ж функцію для працівників вищої школи регіону, що й Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (ДОШПО) для вчителів загальноосвітніх шкіл, викладачів професійно-технічних училищ та технікумів.

Нарешті, «правило першого гудзика», як відомо, полягає в тому, що за неточності першої дії всі інші операції будуть виконані неправильно, за аналогією до того, що перший гудзик має входити у відповідну йому петельку, а інакше всі інші гудзики також «підуть» не на своє місце. Перша недолуга дія в цьому випадку означає, що її обов'язково треба буде повторити ще раз і тепер уже все зробити публічно, точно і безпомилково. Це мудре життєве правило, як видно, можна взяти за *сьомий принцип*, а саме – спочатку «сім раз відміряти», спланувати, впевнитись у змістовності цих визначальних дій і лише потім їх послідовно здійснювати. А для цього можуть стати в нагоді вищезазначені виписані та обґрунтовані як головні, можливі принципи діяльності ННІВТО.

Висновки. Як висновок можна запропонувати керівникам і співробітникам ННІВТО та інших освітніх установ до розгляду викладені тут напрацювання та побажати успіхів в їх шляхетній праці з реформування вітчизняної вищої технічної школи.

Список використаних джерел

1. Агацци, Э. Человек как предмет философии / Э. Агацци // Вопр. философии. – 1989. – № 2. – С. 24 – 34.
2. Вікторов, В. Чи потрібно «готувати солдатів до минулої війни»? (Від забаганок викладачів до формування діяльної особистості студента) / В. Вікторов, В. Приходько // Освіта. – 2005. – № 34. – С. 12 – 13.
3. Приходько, В. Роль «образу» у навчальній діяльності і світі студентів / В. Приходько // Tertіа : альманах. – Дніпропетровськ : НГУ. – 2005. – С. 110 – 114.